

Andrej Kmeť, katolícky kňaz a slovenský národovec

Branislav Krasnovský

14. novembra 2020 ✚ História ✚ Slovenské osobnosti

Andrej Kmeť (nar. 19. novembra 1841 Bzenica – zom. 16. februára 1908 Turčiansky Svätý Martin) bol slovenský rímskokatolícky kňaz, archeológ, historik, botanik, etnograf, geológ, mineralóg a paleontológ.

Bol najmladším z ôsmich detí, študoval na gymnáziu v Banskej Štiavnici, kde sa už od mala prejavila jeho láska k botanike. Jeho učitelia boli piaristi a aj pod ich duchovným vedením sa rozhodol stať kňazom. Po skončení 6. ročníka gymnázia odišiel do Trnavy, kde gymnázium dokončil a odtiaľ odišiel študovať teológiu do Ostrihomu. Po štúdiách pôsobil v Senohrade, Krníšove a Prencove, od roku 1906 žil na odpočinku v Martine, kde aj zomrel.

Do slovenského kultúrneho života sa zapojil už v 60. rokoch 19. storočia. Pravidelne prispieval do Lichardovho Obzoru a pre Hospodársko-priemyslovú knihovnu Jána Malého Dusarova. V roku 1866 preložil z nemčiny spis V. Lobla „*Hlavné pravidlá o poľnom hospodárstve*“ a o niekoľko rokov neskôr vydal v edícii ľudová biblotéka, ktorú redigoval Ján Bobula knižku *Jako sa majú poklady kopať* (1872) a *Nový svet* (1872). Pre Maticu slovenskú vydal *Hospodára na Slovensku*, kvôli tejto knižôčke celý mesiac študoval na hospodárskej výstave vo Viedni hospodárske stroje, chémiu a pôdoznalectvo. Žiaľ spis bol pripravený do tlače až po zániku Matice slovenskej a Maďari jeho distribúciu nepovolili.

zdroj: wikimedia commons

Po zrušení Matice slovenskej sa Andrej Kmeť venoval vedeckovýskumnej práci. Skúmal flóru v Hontianskej stolici, výsledkom bol aj veľký herbár, ktorý obsahuje 72 tisíc nových položiek, z toho 39 tisíc vyšších rastlín a 33 tisíc nižších rastlín, najmä húb a slizoviek. Známa je aj jeho zbierka semien, ktorá obsahovala 1 733 vzoriek. Kmeťov herbár je dnes uložený v Slovenskom národnom múzeu.

Okrem toho našiel Andrej Kmeť viacero nových druhov rastlín, pomenovali po ňom okolo 40 rastlín, najmä ruží a húb. Úzko spolupracoval s odborníkmi nielen z Banskej Štiavnice, ale medzi jeho blízkych priateľov patrili botanici ako napríklad profesor Dr. Borbás z Budapešti, profesor N. Kerner z Viedne, či slovenský botanik L. J. Holuby, ktorého si samotný Andrej Kmeť nesmierne vážil. Z bohatej korešpondencie medzi Kmeťom a jeho kolegami – botanikmi sa zachovalo pomerne veľa listov. Patril k prvým priekopníkom práce

s mikroskopom v Uhorsku.

Andrej Kmeť robil tiež geologický prieskum Štiavnických vrchov, úzko spolupracoval so slovenským geológom M. Hrnčiarom a známym maďarským geológom J Szabóom. Spolu s J. Szabóom napísal niekoľko prác o geológii Štiavnických vrchov.

Prejavoval veľký záujem o slovenské starožitnosti, písal archeologické, etnografické články, študoval folkloristiku, historickú topografiu – tu však podliehal romantickým názorom o autochtónnom vývoji Slovákov v Uhorsku už od prehistorických dôb. Ľudové povesti vnímal ako dôležitý faktor a povesti ho podnecovali k masívnym archeologickým výskumom, ktoré si aj sám financoval, takže mu prischla prezývka „slovenský Schliemann”.

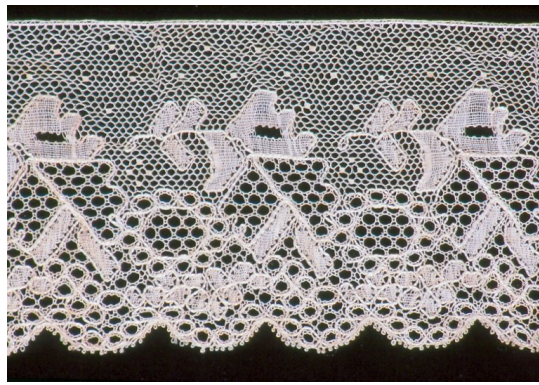

zdroj: wikimedia commons

Svoje názory začal čiastočne meniť až pod pozitívnym vplyvom českého profesora L. Niederleho. Vďaka nemu pozmenil niektoré svoje nesprávne názory o pôvode Slovákov. Pri výskumoch objavil množstvo slovanských, ale i keltských, germánskych a stredovekých artefaktov, podarilo sa mu objaviť a vykopáť aj kostru mamuta v Beši.

Najznámejšou historickou prácou Andreja Kmeťa bola práca *“Veleba Sitna”*, ktorú uverejnil v roku 1893 v zborníku *Tovaryšstvo*. Neskôr túto prácu prepracoval, doplnil a vydal samostatne. Ide o vlastivednú monografiu, v ktorej sa snažil vedecky spracovať nielen prírodné pomery, ale aj archeologické, etnografické a historické poznatky uvedeného regiónu.

Okrem archeológie sa venoval aj folkloristike. Ešte ako klerik vydal zbierku ľudových vianočných piesní, ktoré zozbieral a počúval. Zaznamenával ľudové rozprávky, povesti, skúmal ľudové zvyky, obyčaje. Zbieral výšivky, čipky. V roku 1873 zorganizoval vo Viedni výstavu slovenských čipiek Hontu. V roku 1887 pomáhal organizovať výstavu slovenských čipiek v Martine a v roku 1891 a 1895 organizoval výstavu slovenských čipiek v Prahe. Okrem toho v roku 1893 zorganizoval výstavu slovenských ženských prác v Paríži a v roku 1904 aj v USA. V roku 1895 otvoril výstavu slovenskej ľudovej tvorby Hontianskej stolice a s jeho pomocou vznikli Lipa v Martine a Výšivkárske družstvo v Skalici, ktoré sa zaoberali hodnotením i predajom slovenských umeleckých výšivkárskech výrobkov do cudziny. Aj tu však bol zajatcom vlastných romantických predstáv, v ľudových vzoroch hľadal kontinuitu s praslovanským osídlením, ktorá sa však nikdy nepotvrdila.

zdroj: wikimedia commons

Andrej Kmeť bol horlivým národovcom, ktorý sa snažil pozdvihnúť povedomie slovenského národa a pomáhať mu v jeho existenčnom zápase proti maďarizačnému tlaku. Ťažisko jeho činnosti nespočíva len v jeho výskumnej činnosti, ale tiež v organizátorskej práci. Zbieral, organizoval, publikoval a bojoval za národné povedomie celý svoj život.

Vedecky začal pracovať už na Cirkevnoliterálnej škole slovenskej v ostrihomskom seminári, pokračoval ako mladý farár v Prenčove, neskôr v Krnišove založil zvolensko-hontiansky prekladateľský spolok. Vytvoril Roľnícko-technickú národohospodársku knižnicu, Štepársky spolok v Hornom Honte. Pomohol zorganizovať slovenskú sporiteľňu (Vzájomná pomocnica v Krupine), pomáhal rozvíjať aktivity Matice slovenskej a snažil sa zorganizovať aj slovenský vedecký národný život. V roku 1906 sa najmä vďaka jeho pričineniu začalo stavať Slovenské národné múzeum v Martine (dnes Múzeum Andreja Kmeťa)

Písal popularizačné brožúrky a články nielen do slovenských časopisov a novín, ako boli napr. *Obzor*, *Katolícke noviny*, *Národné noviny*, *Orol*, *Národný hlásnik*, *Pútnik svätovojtešský* a iné, ale aj do inojazyčných, ako napríklad *Österreichische botanische Zeitschrift*, *Uhorské noviny*, *Deutsche botanische Monatschrift* a pod.

Participoval na otvorení Národného domu v Martine, zasadzoval sa za vznik Slovenského národného múzea. Navrhoval založiť Slovenskú učenú spoločnosť so sídlom v Martine, neskôr Slovenský vedecký spolok, ktorý by pomáhal rozvíjať slovenský vedecký život. Jeho aktivity však neboli korunované úspechom, najmä kvôli odporu maďarských elít, ktoré v Uhorsku odmietali podporovať národné povedomie.

Celý život bojoval proti alkoholizmu, ktorý negatívne ovplyvňoval život na Slovensku a mal sklony k antisemitizmu. V liste k národnému buditeľovi A. Medveckému sa takto sťažoval: „Žid je pánom v sklepe, žid je pánom v krčme, žid je pánom vo veľkých dielňach, žid je pánom v palácoch, v kráľovských dvoroch, žid je pánom v súdnej stolici, vo dvoranách zákonodarných, a žid je pánom v chalupe roľníkovej, v rodine, v škole, ba i v kostoloch a v súkromnosti srdc, pretože je pánom v novinách, a pánom groša, chleba, odevu a celého nášho bytia a hnitia.“

Múzeum Andreja Kmeťa.

zdroj: wikimedia commons

Andrej Kmeť pôsobil v azda najťažšom období slovenských dejín, v čase, kedy vrcholil maďarizačný útlak a Maďari tvrdo likvidovali všetky snahy o rozvíjanie národného života nemaďarských národností v Uhorsku. Napriek tomu, že žil v ťažkej dobe a jeho predstavy boli mnohokrát až príliš romantické, jeho význam a dopad na slovenský politický a kultúrny život je nesmierny. Plným právom sa radí k veľikánom svojej doby a k najvýznamnejším osobnostiam slovenského národného života.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/andrej-kmet-katolicky-knaz-a-slovensky-narodovec/>